HİRARİUM GÜNLÜKLERİ

Jack Matlock: NATO'nun Yayılmacılığı Avrupa Güvenliğini Nasıl Çökertti?

Hazırlayan: İsmail Küçükbaşol, M.A. (Ph.D. Candidate)

Nisan 2026

Jack Matlock: NATO'nun Yayılmacılığı Avrupa Güvenliğini Nasıl Çökertti?

(*Jack Matlock: How NATO Expansionism Broke European Security*)

Url: https://www.youtube.com/watch?v=_7dgtdNXOGM&pp=ygUMZ2xlbm4gZGllc2Vu0gcJCdMKAYcqIYzv

Erişim Tarihi: 19.04.2026

Jack Matlock Hakkında Kısa Bilgi

Jack Matlock, ABD'li emekli diplomattır. 1987-1991 yılları arasında ABD'nin Sovyetler Birliği Büyükelçisi olarak görev yapmıştır. Soğuk Savaş'ın sona erdirilmesine yönelik müzakerelerde, Başkan Ronald Reagan ve Başkan George H.W. Bush yönetimlerinde kilit roller üstlenmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılması sürecine tanıklık etmiş ve bu döneme ilişkin önemli analizler kaleme almıştır. Slav dilleri alanında doktora sahibidir ve hem Rusça hem Ukraynaca bilmektedir.

---

1. Giriş ve Soğuk Savaş'ın Sona Ermesine İlişkin Temel Yanlış Anlamalar

Moderatör Glenn Diesen, Jack Matlock'u Sovyetler Birliği Büyükelçisi olarak Soğuk Savaş'ın sona erdirilmesi müzakerelerine yaptığı büyük katkılardan ötürü takdim etmektedir. Diesen, Matlock'un çalışmalarına duyduğu hayranlığı ifade

ederek söze başlamakta ve Soğuk Savaş'ın sona ermesine dair başlıca yanlış anlamaların neler olduğunu sormaktadır.

Matlock, bu konuda birkaç ciddi yanlış anlama bulunduğunu belirtmektedir. Birincisi, Soğuk Savaş'ın Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla sona erdiği fikri yanlıştır. Soğuk Savaş, ideolojik ve pratik olarak Sovyetler Birliği'nin dağılmasından en az iki yıl önce sona ermiştir. İkincisi, Soğuk Savaş'ta kazananlar ve kaybedenler olduğu, ABD'nin ve Batı'nın kazandığı, Rusya'nın ise kaybettiği fikri tamamen yanlıştır. Matlock'a göre Soğuk Savaş, her iki ülkenin ve diğer herkesin çıkarları doğrultusunda, galipler olmaksızın müzakere edilerek sona erdirilmiştir. Bu sonuç, Gorbaçov'un Soğuk Savaş'a yol açan komünist ideolojiyi terk etmesiyle mümkün olmuştur. Komünist ideoloji, dünya çapında bir proleter devrimi öngörmekte ve Batı'nın siyasi sistemiyle tamamen uyumsuz bir toplum modeli vaat etmekteydi. Matlock, bu temel yanlış anlamaların daha sonra yapılan birçok hatayı beslediğini düşünmektedir.

2. NATO'nun Doğuya Genişlemeyeceğine Dair Verilen Sözler ve Hukuki Arka Plan

Diesen, Almanya'nın yeniden birleşmesi sonrasında NATO'nun doğuya doğru genişlemeyeceğine dair verilen sözün medyada sıklıkla tartışıldığını, birçok siyasetçi ve akademisyenin böyle bir sözün verilmediğini iddia ettiğini belirtmektedir. Matlock ise bu sözün verildiğini, ancak antlaşmalara dahil edilmediğini ifade etmektedir.

Detaylara inmek gerekirse, Şubat 1990'da Dışişleri Bakanı James Baker'ın Moskova'ya geldiğini ve Alman birleşmesi konusunun en sıcak konu olduğunu hatırlatmaktadır. ABD, müzakerelerin "2+4" formatında yürütülmesini önermiş, temel meselelerin önce ABD ve Sovyetler Birliği arasında ele alınması gerektiğini savunmuştur. Baker, Gorbaçov'a, birleşik bir Almanya'nın NATO üyesi olmasının, Almanya'nın başıboş kalmasından daha iyi olup olmayacağını düşünmesini önermiştir. Gorbaçov ise NATO'nun herhangi bir şekilde genişlemesinin kabul edilemez olduğunu belirtmiş, ancak Baker'ın gerekçelerini anladığını ve Sovyetler Birliği'nin artık ABD'yi Avrupa'dan askeri olarak dışlamaya çalışmadığını, hatta belirli bir Amerikan askeri varlığının istikrar sağlayıcı olabileceğini eklemiştir. Bununla birlikte Gorbaçov, ABD'nin Avrupa'da 300 bin asker bulundurmasına gerek olmadığını da sözlerine eklemiştir.

Matlock, daha sonraki konuşmalarda Gorbaçov'un NATO genişlemesi konusu açıldığında "Eğer bunu yapacaksanız, bizi de almanız gerekir" dediğini aktarmaktadır. Matlock'a göre, NATO'nun genişletilmeyeceğine dair güvenceler verilmiş olsun ya da olmasın, NATO'yu genişletmeye başlamak devasa bir hataydı. Rusları asıl endişelendiren şeyin NATO Antlaşması'nın 5. Maddesi'nden ziyade, üsler olduğunu vurgulamaktadır. Dönemin Rusya'nın Washington Büyükelçisi Yuli Vorontsov'un kendisine "Biz sizin 5. Maddenizden endişe duymuyoruz. Bizim

endişelendiğimiz şey üslerdir" dediğini aktarmaktadır. Nitekim 2+4 Antlaşması'nda NATO genişlemesinden bahsedilmese de, eski Doğu Almanya topraklarında yabancı asker veya nükleer silah konuşlandırılamayacağına dair bir hüküm bulunmaktaydı. Matlock, Baker'ın Washington'a döndüğünde hukukçular tarafından, Almanya birleşirse bir kısmının NATO ittifakının dışında tutulmasının mümkün olmadığı konusunda uyarıldığını, bu nedenle meselelerin birbirine karıştığını belirtmektedir.

3. NATO'nun Taarruzi Bir İttifaka Dönüşmesi ve Yugoslavya Müdahalesi

Matlock, NATO'nun 1990'larda Sırbistan'a karşı taarruzi bir şekilde kullanıldığını belirtmektedir. Sırbistan herhangi bir NATO üyesine saldırmamış olmasına rağmen, NATO Sırbistan'a fiili bir savaş ilan etmiştir. Bu durum, ABD ile Rusya arasında aşırı gerilimlere yol açan ilk olaylardan biri olmuştur. 1990'larda NATO'nun genişlemesini savunanların "alan dışı ya da iş dışı" (out of area or out of business) argümanını kullandıklarını, yani NATO ittifakının Avrupa dışında askeri olarak kullanılması gerektiğini, aksi takdirde ittifakın bir anlamı kalmayacağını öne sürdüklerini hatırlatmaktadır.

4. Sovyetler Birliği'nin Dağılmasında İç Dinamikler ve ABD'nin Tutumu

Matlock, Rusya'nın her zaman saldırgan olduğu yönündeki yaygın kanaatin aksine, Rusya Federasyonu'nun seçilmiş ilk Devlet Başkanı Boris Yeltsin'in, Sovyetler Birliği'nin dağılmasında kilit bir rol oynadığını ve Baltık ülkelerinin bağımsızlığının güçlü bir destekçisi olduğunu belirtmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılması Batı'nın dayattığı bir şey değildi. Aksine, ilk Bush yönetimi, üç Baltık ülkesinin bağımsızlığının yeniden tesisini desteklemekle birlikte, Sovyetler Birliği'nin geri kalanının Gorbaçov'un desteklediği türden gönüllü bir federasyon olarak varlığını sürdürmesini rasyonel nedenlerle istemekteydi. Hatta Başkan Bush, Kiev'i ziyaretinde Ukrayna Parlamentosu'na hitaben yaptığı konuşmada, Gorbaçov'un federasyonuna katılmalarını tavsiye etmiş ve "intihara varan milliyetçilikten" kaçınmaları gerektiğini söylemiştir. Matlock, ABD'nin o dönemde Sovyetler Birliği'nin dağılmasını istemediğinin açık olduğunu vurgulamaktadır.

5. Ukrayna'nın Nükleer Silahlardan Arındırılması Meselesi

Matlock, Ukrayna'nın bağımsızlığının tanınmasının koşullarından birinin nükleer silahlardan vazgeçmesi olduğunu belirtmektedir. ABD'nin temel endişelerinden biri nükleer silahların yayılmasıydı. Ukrayna'daki nükleer silahların kontrolü zaten siyasi ve pratik olarak hiçbir zaman Ukrayna'nın elinde olmamıştı; fırlatma kodları Moskova'daydı. Ayrıca bu silahların çoğu, ABD'nin Sovyetler Birliği ile imzaladığı silah kontrolü antlaşmaları uyarınca zaten ortadan kaldırılacaktı. Matlock, Ukrayna'nın bu silahları elinde tutması halinde bile onları bakımını yapıp kullanabilir durumda tutabileceğinin hiç de açık olmadığını belirtmektedir. ABD'nin, Ukrayna'nın nükleer silahları Rusya'ya iadesi konusunda ısrarcı

olmasının nedeni, bu teknolojinin kötü niyetli unsurların eline geçmesinden duyulan korkuydu. Matlock, bugün Ukrayna nükleer silahları elinde tutsaydı Rusya'nın saldırmayacağı yönündeki argümanın pratik veya politik bir gerçekliği olmadığını vurgulamaktadır.

6. Ortak Avrupa Güvenlik Mimarisinin Kurulamamasının Nedenleri

Diesen, 1990'larda George Kennan ve Matlock'un kendisi de dahil olmak üzere birçok büyük devlet adamının NATO genişlemesine karşı uyarıda bulunduğunu ve bunun yerine ortak bir Avrupa güvenlik mimarisinin kurulması gerektiğini savunduğunu hatırlatmaktadır. Gorbaçov'un "ortak Avrupa evi" fikrinin veya en azından ortak bir Avrupa güvenlik mimarisinin neden hayata geçirilemediğini sormaktadır.

Matlock, bunun çeşitli nedenleri olabileceğini, ancak özellikle ABD'de ve diğer Batılı ülkelerde iç siyasetin belirleyici olduğunu düşünmektedir. ABD'de Pensilvanya ve Illinois gibi eyaletlerde Doğu Avrupa kökenli çok sayıda seçmen bulunmaktadır ve bu seçmenler, Rusya'yı geleneksel olarak bir tehdit olarak gördükleri için kendi ülkelerinin NATO'ya alınmasını şiddetle talep etmişlerdir. Matlock, NATO genişlemesine karşı Senato Dış İlişkiler Komitesi'nde ifade verdiğinde, ara sırasında bazı kişilerin kendisine gelip "Pratik olun, başkanın bu eyaletlerin seçici kurul oylarına ihtiyacı var" dediğini aktarmaktadır.

İkinci olarak, yeni muhafazakarların (neocon) artan etkisine dikkat çekmektedir. Hem Reagan hem de ilk Bush yönetiminin bu grubu bir kenara ittiğini, onların tavsiyelerini göz ardı ettiğini belirtmektedir. Reagan'ın ideali, komünizmin çılgınca bir fikir olduğu, ancak Sovyetlerin bunu istiyorlarsa kendi bilecekleri iş olduğu, ABD'nin itiraz ettiği şeyin ise bu fikrin diğer halklara zorla dayatılması olduğu yönündeydi. Yani ABD'nin Sovyet siyasi sistemini değiştirmek gibi bir misyonu yoktu. Ancak Soğuk Savaş sonrasında aniden ABD'nin Soğuk Savaşı kazandığı, artık tek süper güç olduğu ve bu nedenle diğer ülkelerin geleceğini belirleyebileceği fikri ifade edilmeye başlanmıştır. Matlock, askeri gücün yok etme gücü olduğunu, inşa etme gücü olmadığını vurgulamakta ve ABD'nin 1990'lardan itibaren ekonomik yaptırımları bir silah olarak kullanmaya başladığını üzülerek belirtmektedir.

Matlock, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin yüzyıllardır düşman olan Fransa ve Almanya'yı işbirliğine zorlamak konusunda ne kadar bilgece davrandığını, ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra Rusya'yı ve Doğu Avrupa ülkelerini birleşik bir güvenlik yapısına dahil etmek yerine, Rusya'ya birçok yönden parya muamelesi yapmaya başladığını ifade etmektedir. Bu kibirli ruh halinin, Sırbistan'a karşı savaşı haklı çıkarırken "Amerika dimdik ayaktadır ve geleceği görmektedir" diyen Dışişleri Bakanı Madeleine Albright tarafından ifade edildiğini belirtmekte ve bunu "kesinlikle inanılmaz bir kibir" olarak nitelendirmektedir.

7. Rusya ile İlişkilerde Yapılan Diğer Hatalar: Füze Savunma Sistemleri ve Ukrayna'ya Müdahale

Diesen, NATO genişlemesinin ötesinde, Rusya ile ilişkilerin yönetiminde başka hangi hataların yapıldığını sormaktadır. Matlock, NATO genişlemesinin devam etmesine ek olarak, 21. yüzyılın ilk on yılında bu ülkelere askeri üsler yerleştirilmeye başlandığını belirtmektedir. Rusya açısından en hassas olanı ise Romanya ve Polonya'ya anti-balistik füzelerin yerleştirilmesidir. Bu füzelerin, yazılıma bağlı olarak hem savunma hem de taarruz amaçlı kullanılabileceğini vurgulamaktadır. Putin'in 2007 Münih Güvenlik Konferansı'ndaki konuşmasında NATO'nun genişlemesini ve özellikle bu üslerin yerleştirilmesini nasıl tehdit olarak algıladığını çok açık bir şekilde ifade ettiğini hatırlatmaktadır.

Matlock'a göre bir diğer büyük hata, özellikle Obama yönetimi döneminde, Ukrayna'da Batı yanlısı bir hükümetin işbaşına getirilmesi için bilinçli olarak çaba gösterilmesidir. Tarihi biraz bilen herkesin, bunun Moskova'daki herhangi bir hükümet için tamamen kabul edilemez olduğunu bilmesi gerektiğini söylemektedir. Tıpkı ABD'nin Batı Yarımküre'ye herhangi bir dış gücün müdahalesini neredeyse bir savaş nedeni (casus belli) olarak görmesi gibi. Matlock, ABD temsilcilerinin Ukrayna hükümetini belirlemek için milyarlarca dolar harcadıklarıyla övündüklerini belirtmektedir. 2014'te Ukrayna'da bir darbe gerçekleştiğinde, Rusya'nın ve Putin'in bunun ABD ve Batı Avrupalı müttefikleri tarafından körüklendiğini hissetmek için her türlü nedeni olduğunu ifade etmektedir.

Matlock, 1962'de Moskova'da bulunduğu Küba Füze Krizi'ni hatırlatarak bir paralellik kurmaktadır. ABD, Küba'ya nükleer füze yerleştiren Sovyetler Birliği'ne karşı savaşın eşiğine gelmiştir. Oysa geleneksel uluslararası hukuka göre bu bir ihlal değildi, özellikle de ABD'nin Türkiye ve İtalya'da Sovyetler Birliği'ni vurabilecek nükleer silahları konuşlandırmış olduğu düşünüldüğünde. Buna rağmen Başkan Kennedy durumu tamamen kabul edilemez bulmuş ve Küba'yı abluka altına almıştı. Matlock, bu tecrübeyi yaşamış biri olarak, Ukrayna'nın iç siyasetini Rusya'nın isteklerine aykırı şekilde etkilemeye çalışmanın, en hafif tabirle iyi bir fikir olmadığının kendisi için çok açık olduğunu belirtmektedir.

Ayrıca 2008 yılında ABD'nin ısrarıyla NATO'nun Ukrayna ve Gürcistan'ın bir gün üye olacaklarını ilan etmesinin de büyük zorluklar yaratacağının açık olduğunu, o dönemde yapılan anketlerde Ukraynalıların üçte ikisinin NATO'ya girmek istemediğini vurgulamaktadır. Mevcut Ukrayna hükümetinin geri almaya çalıştığı sınırların ise ironik bir şekilde Hitler ve Stalin tarafından çizilmiş sınırlar olduğunu belirtmekte ve bunun Ruslar nezdinde nasıl bir yankı bulacağının düşünülmesi gerektiğini söylemektedir.

8. Mevcut Siyasi Liderliğin Değerlendirilmesi ve Diplomasinin Çöküşü

Diesen, Soğuk Savaş'ı sona erdiren diplomasi başarısına karşın, günümüzde Batı'daki siyasi liderliğin durumunu sormaktadır. Almanya'da Merz, Fransa'da Macron, İngiltere'de Starmer gibi liderlerin Rusya ile savaştan bahsettiğini, ABD'de Trump'ın ise pek de masum bir lider olmadığını belirterek, diplomasinin neden artık var olmadığını, neden hiçbir siyasi liderin veya gazetecinin muhaliflerinin güvenlik endişelerini tartışmak bile istemediğini anlamakta zorlandığını ifade etmektedir.

Matlock, kendisinin de bu duruma bir anlam veremediğini itiraf etmektedir. Önceki diplomasi normlarının basitçe terk edildiğini düşünmektedir. Demokrasi kavramının içinin boşaltıldığını, ABD'nin nihai anlamda tam bir demokrasi olmadığını, bir cumhuriyet olduğunu ve mevcut analizlere göre bölünmüş bir oligarşi tarafından yönetildiğini belirtmektedir. Çoğunluğun politikaları belirlemediğini vurgulamaktadır. ABD'nin "demokrasiyi yayma" misyonunun, tıpkı Sovyetler Birliği'nin Gorbaçov'a kadar "proletaryanın öncüsü" olma iddiasına benzediğini söylemektedir. Fukuyama'nın "Tarihin Sonu" tezinin, Batı'nın ve demokrasinin dünyanın geleceği olduğu ve demokratik ülkelerin bunu diğer ülkelere yayma görevi olduğu fikrinin temelden yanlış bir fikir olduğunu ifade etmektedir. Her medeniyetin kendi değerlerini ve haklarını tanımladığını, bu gerekçelerle diğer ülkelerin içişlerine karışmanın büyük zorluklar yaratacağını belirtmektedir.

Matlock, herhangi bir Alman hükümetinin Kuzey Akım boru hattının tahrip edilmesine nasıl göz yumabildiğini anlayamadığını söylemektedir. Almanya, yüksek enerji maliyetleri nedeniyle birçok açıdan rekabet gücünü kaybetmektedir. Ukrayna'nın demokratik bir toplum olduğu fikrinin yanlış olduğunu, Ukrayna'nın dünyanın en az demokratik ve en yolsuz ülkelerinden biri olduğunu, bir azınlık tarafından elde edilmiş bir hükümete sahip olduğunu belirtmektedir. Ancak Ukraynalıların kötü insanlar olduğunu kastetmediğini, aksine harika insanlar olduğunu, kendisinin de hem Rusça hem Ukraynaca bildiğini vurgulamaktadır. Asıl trajedinin, Batı Avrupa ve ABD'nin Ukrayna'nın çıkarına olmayan bir şeyi dayatması olduğunu düşünmektedir.

2015 Minsk Anlaşması'na atıfta bulunarak, Putin'in o dönemde Donbas'ı Rusya'ya katma girişimlerini reddettiğini, ancak Ukrayna'nın Rus dilini resmi olarak tanıması ve af çıkarması gerektiğini söylediğini hatırlatmaktadır. Ancak bu anlaşmaya taraf olan Fransa ve Almanya'nın, Ukrayna'ya doğuyu vuran güçlere askeri malzeme sağlamaya devam ettiğini, hatta eski Almanya Şansölyesi'nin daha sonra bu anlaşmayı sadece Ukrayna'nın ordusunu güçlendirmesi için zaman kazanmak amacıyla imzaladıklarını itiraf ettiğini belirtmektedir. Bu nedenle Rusya'nın şimdi bir ateşkese karşı çıkmasının nedenlerinden birinin, daha önce yapılan ateşkesin sadece Ukrayna tarafından değil, İngiltere ve Fransa tarafından da ihlal edilmiş olması olduğunu ifade etmektedir.

Matlock, Putin'in Ukrayna'yı işgal etmekle korkunç bir hata yaptığını düşündüğünü ve bu eylemi haklı çıkarmadığını açıkça belirtmektedir. Ancak kendi ülkesi ABD'nin ve NATO'nun, hiçbir NATO ülkesine saldırmamış olan Sırbistan'a yasadışı bir şekilde saldırdığını, Irak'a kitle imha silahları olduğu yalanıyla savaş açtığını, Libya'da Kaddafi'nin suikastıyla sonuçlanan bir savaşa giriştiğini de kabul etmek zorunda olduğunu söylemektedir. Bu örneklerin, güç kullanarak bir hükümeti devirip daha iyi bir şey elde edilebileceği yanılgısını gösterdiğini vurgulamaktadır. Rusya'da rejim değişikliği çağrıları yapmanın büyük bir tehlike olduğunu, Putin'in zorla devrilmesi halinde, Rusya'nın kendini savunmak için nükleer güçlerini kullanması gerektiğini savunan daha da kötü güçlerin işbaşına gelebileceği uyarısında bulunmaktadır.

Matlock, tüm bu krizlerden en karlı çıkan ülkenin Çin olduğunu gözlemlemektedir. Çin, dünyanın geri kalanının gözünde şu anda barış isteyen ve onu destekleme eğiliminde olan tek büyük güç olarak görünmektedir. Batı'nın kendi kibri ve durumu yanlış anlaması yüzünden birçok alanda liderliği fiilen Çin'e kaptırmakta olduğunu düşünmektedir. Çin'in alternatif enerjiler geliştirme, mühendislik ve elektrikli araç üretimi gibi alanlarda giderek daha iyi bir iş çıkardığını belirtmektedir. Batı'nın, bir şeyleri değiştirmek için hala savaşlara ve askeri güç kullanımına bel bağlamasının rasyonel olmadığını ifade etmektedir.

Son olarak, Ortadoğu'daki duruma kısaca değinerek, Papa Leo'nun ABD Başkanı ile son yazışmalarının, Papa'nın ilk kez olup biteni olduğu gibi dile getirdiğini gösterdiğini belirtmektedir. Katolik olmamasına rağmen, ilk Amerikalı Papa'nın şu anda dünyaya duyması gereken bir şeyi söylediğini düşünmektedir.

9. Kapanış

Diesen, kimsenin artık barıştan bahsetmediğini, ABD'nin İran'la ve Rusya'yla savaş halinde olduğunu, Avrupalı liderlerin ise yüz binlerce insanın öldüğü Ukrayna savaşı boyunca oturup Ruslarla güvenlik mimarisini görüşmek için telefonu bile ellerine almadıklarını belirterek bu durumu dehşet verici ve grotesk olarak nitelendirmektedir. Matlock'a zaman ayırdığı için teşekkür etmektedir. Matlock ise kendisini dinlediği için teşekkür ederek sözlerini sonlandırmaktadır.